

**ХАРКІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ХАРЧУВАННЯ ТА ТОРГІВЛІ**

БЕЛКОВА ТЕТЯНА ВІКТОРІВНА

УДК 65.011.44:640.2

**ОЦІНКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВ
ПОБУТОВОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ**

Спеціальність 08.07.05 – економіка торгівлі та послуг

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Харків – 2006

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Харківському державному технічному університеті будівництва та архітектури Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Внукова Наталія Миколаївна,
Харківський державний технічний університет будівництва та архітектури, професор кафедри фінансів та кредиту.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Лігоненко Лариса Олександрівна,
Київський національний торговельно-економічний університет, завідувач кафедри економіки підприємництва;

кандидат економічних наук, доцент
Чеканова Любов Григорівна,
Харківська національна академія міського господарства, доцент кафедри економіки будівництва.

Провідна установа: Українська академія зовнішньої торгівлі, кафедра міжнародного менеджменту та маркетингу, Міністерства економіки України, м. Київ.

Захист дисертації відбудеться “25” січня 2007 року о 14⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К64.088.02 у Харківському державному університеті харчування та торгівлі за адресою: 61051, м. Харків, вул. Клочківська, 333.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Харківського державного університету харчування та торгівлі за адресою: 61051, м. Харків, вул. Клочківська, 333.

Автореферат розісланий “22” грудня 2006 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н.Л. Савицька

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сфера послуг є однією з найефективніших галузей економіки, рівень розвитку якої в останні роки невідмінно зростає. Розпорядженням Кабінету Міністрів України „Про затвердження заходів щодо прискореного розвитку сфери побутового обслуговування населення на 2001 – 2005 роки” передбачені такі напрямки розвитку сфери побутового обслуговування, як збільшення обсягів надання населенню побутових послуг, забезпечення фінансування найважливіших науково-дослідницьких робіт у сфері побутового обслуговування, реалізація заходів щодо вивчення, узагальнення та впровадження світового й вітчизняного досвіду роботи в цій сфері, що й визначило актуальність обраної теми.

Необхідність удосконалити методичне забезпечення оцінки фінансово-економічного стану підприємств сфери побутового обслуговування постала у зв'язку з переходом України до ринкових відносин, внаслідок чого підприємства різних форм власності здобули повну господарську незалежність, і тому повинні самостійно аналізувати та прогнозувати результати своєї діяльності.

Основні питання оцінки фінансового стану підприємств розглянуті в працях провідних учених Л.О. Лігоненко, А.Д. Шеремета, Р.С. Сайфуліна, Г.В. Савицької, А.І. Ковальова, І.В. Алексєєва, І.М. Бойчика, В.Т. Долі, К.В. Ізмайлової, О.В. Павловської, П.Я. Поповича, М.Я. Коробова, А.А. Садекова, А.В. Коструби та ін., а особливості діяльності підприємств сфери послуг – Н.М. Внукової, Є.В. Майдебури, Є.В. Песоцької, А.В. Сидорової, І.К. Беляєвського, Г.Д. Кулагіної. Наукові дослідження цих і багатьох інших авторів створили методологічну й теоретичну передумови для розробки методик аналізу, оцінки діяльності підприємств.

Наявні підходи до аналізу та оцінки фінансового стану підприємств мають загальний характер, незважаючи на специфіку діяльності підприємств побутового обслуговування. Однак не дістали належного висвітлення принципово важливі питання, пов'язані з оцінкою їх діяльності. Недостатньо розроблено методичне забезпечення оцінки фінансового стану з урахуванням специфіки підприємств побутового обслуговування.

Важливість і необхідність удосконалення теоретико-методичних, прикладних аспектів оцінки фінансового стану підприємств побутового обслуговування зумовили актуальність теми дисертаційної роботи, цільову спрямованість її завдань та напрямки дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний напрям дисертаційного дослідження пов'язаний з одним із напрямків Програми "Харківщина – 2010", де розглядається план розвитку платних послуг населенню м. Харкова і Харківської області в наступні роки (довідка № 01-10 / 1269 від 26.05.2006). Окремі положення дисертації увійшли в науково-дослідницьку роботу, проведену на кафедрі фінансів та кредиту Харківського державного технічного університету будівництва та архітектури, на якій і виконане дисертаційне дослідження.

Насамперед це пов'язано з бюджетною науково-дослідницькою темою “Регулювання розвитку послуг соціальної інфраструктури та розробка методичного забезпечення аналізу діяльності її підприємств” (державний реєстраційний номер 0102U004068), де особисто автором обґрунтовано систему показників оцінки фінансового стану підприємств побутового обслуговування.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є теоретичне обґрунтування та розробка методичного забезпечення оцінки фінансового стану підприємств побутового обслуговування.

Для досягнення мети дисертаційного дослідження поставлено такі завдання:

- проаналізувати наявне методичне забезпечення оцінки фінансового стану підприємств, виявити можливості його застосування для підприємств побутового обслуговування;
- визначити особливості побутових послуг та їх характеристики, виявити вплив цих характеристик на структуру оцінки фінансового стану підприємств побутового обслуговування;
- теоретично обґрунтувати пріоритетність показників рентабельності для ідентифікації фінансового стану підприємств побутового обслуговування;
- удосконалити методичний інструментарій інтегральної оцінки фінансового стану підприємств побутового обслуговування;
- удосконалити шкалу оцінки фінансового стану підприємств побутового обслуговування;
- удосконалити засоби та прийоми визначення чинників, які негативно впливають на фінансовий стан підприємств побутового обслуговування;
- обґрунтувати механізм розробки способів, підходів та прийомів процесу оцінки фінансового стану підприємств побутового обслуговування з урахуванням особливостей надання побутових послуг з урахуванням значимості показників;

Об'єктом дослідження є фінансово-господарська діяльність підприємств побутового обслуговування.

Предметом дослідження є узагальнення способів, підходів та прийомів процесу оцінки фінансового стану підприємств побутового обслуговування.

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною основою дисертаційної роботи стали праці як вітчизняних, так і зарубіжних учених з дослідження послуг, а також з питань оцінки фінансового стану підприємств, антикризового управління, законодавчі та нормативні акти України, статистичні дані, аналітична інформація та фінансова звітність підприємств побутового обслуговування.

Для досягнення поставленої в роботі мети використано такі методи дослідження: дихотомічних шкал – для виділення якісних ознак оцінки фінансового стану підприємств; абстрактно-логічний – для теоретичних узагальнень та формування висновків; семантичного аналізу – для визначення поняття „рентабельність”; фінансових коефіцієнтів – для оцінки

фінансового стану підприємств побутового обслуговування; інтегральних оцінок – для узагальнення результатів фінансового аналізу; рядів динаміки – для характеристики зміни показників у часі; кореляційного аналізу – для виявлення залежності між фінансово-економічними показниками; метод групування – для визначення приналежності підприємств, що аналізуються, до різних типів фінансового стану; метод експертних оцінок – для визначення пріоритетності фінансових показників і вагових коефіцієнтів показників; графічний метод – для наочного подання результатів досліджень і загальнонаукові методи теоретичного узагальнення й порівняльного аналізу, якісного аналізу. Обробку інформаційних матеріалів здійснено з використанням сучасних інформаційних технологій і програм.

Наукова новизна результатів дослідження полягає в розробці теоретичних положень та науково обґрунтованих способів, підходів та прийомів процесу оцінки фінансового стану підприємств побутового обслуговування в умовах розвитку ринкових відносин в Україні.

До результатів досліджень, що становлять наукову новизну, належать такі:

уперше:

- запропоновано механізм розробки способів, підходів та прийомів процесу оцінки фінансового стану підприємств побутового обслуговування, який на основі застосування оптимального співвідношення "витрати – якість" з урахуванням особливостей надання побутових послуг дозволяє розробити методичний інструментарій оцінювання результатів діяльності підприємств;

удосконалено:

- шкалу типових характеристик оцінки фінансового стану підприємств побутового обслуговування на основі розділення зони значень інтегральної оцінки фінансового стану на інтервали з урахуванням від'ємного або додатного значення рентабельності виробництва послуг, яка дозволяє визначити тип фінансового стану підприємств побутового обслуговування для ідентифікації й інтерпретації результатів;

- засоби та прийоми до встановлення впливу досягнутого рівня показників на фінансовий стан підприємств побутового обслуговування на основі узагальнення причинно-наслідкових зв'язків між показниками, що дозволяє виявити причини потенційно неуспішної роботи підприємства та надати рекомендації щодо її поліпшення;

- процес оцінки фінансового стану підприємств побутового обслуговування на основі визначення пріоритетності показників рентабельності та виявлення їх причинно-наслідкових зв'язків з іншими показниками фінансового стану;

отримали подальший розвиток:

- методичний інструментарій оцінки фінансового стану підприємств побутового обслуговування, який на основі обґрунтування системи показників з урахуванням їх значимості дозволяє здійснити діагностику фінансового стану підприємств.

Практичне значення одержаних результатів полягає у створенні та реалізації методичного забезпечення оцінки фінансового стану підприємств побутового обслуговування, яке дає можливість із зниженням витрат часу і грошових ресурсів без втрати якості та обґрунтованості висновків оцінити їх фінансовий стан і розробити рекомендації для поліпшення їх діяльності. Запропонована методика рекомендована виконавчим комітетом Червонозаводської районної ради м. Харкова до впровадження в роботу підприємств побутового обслуговування для оцінки їх фінансового стану в Червонозаводському районі м. Харкова (довідка № 01-10 / 1269 від 26.05.2006).

Науково-практичні рекомендації із визначення оцінки фінансового стану впроваджено на підприємствах побутового обслуговування м. Харкова ТОВ „Лотос” (акт упровадження результатів науково-дослідницької роботи від 23.03.2006); КП "Баст" (акт упровадження результатів науково-дослідницької роботи від 17.04.2006); ТОВ "Астра" (акт упровадження результатів науково-дослідницької роботи від 12.05.2006), а також використано для поглиблення теоретико-методичного забезпечення навчального процесу в Харківському державному технічному університеті будівництва та архітектури під час викладання курсу "Фінансова санація та банкрутство підприємств" (акт упровадження № 07-714 від 26.04.2006).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є результатом самостійного наукового дослідження. Теоретичні узагальнення, положення, висновки, рекомендації та пропозиції зроблені автором самостійно на основі проведених досліджень фінансово-економічної діяльності підприємств побутового обслуговування. Особистий внесок у праці, опубліковані у співавторстві, полягає в оцінці розвитку сфери побутового обслуговування та визначенні рівня пріоритетності показників фінансового стану підприємств.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дисертації доповідалися на 56, 58 і 59-й науково-технічних конференціях Харківського державного технічного університету (Харків, 2001-2004 рр.), міжвузівській науково-практичній конференції “Проблеми рівноваги економічних систем в умовах ринкової трансформації” (Харків, 2001р.), IV Міжнародній науковій конференції студентів і молодих учених “Фінансовий і банківський менеджмент: досвід та проблеми” (Донецьк, 2002 р.), XIII Міжнародній науково-практичній конференції Чернівецького торговельно-економічного інституту (Чернівці, 2002 р.), Міжнародній науково-практичній конференції студентів та аспірантів “Світова економіка: сьогодення та майбутнє” (Харків, 2003 р.), науково-практичній конференції “Перспективні розробки науки і техніки” (Дніпропетровськ, 2004 р.), IV міжвузівській науково-практичній конференції аспірантів і студентів “Проблеми розвитку фінансової системи України і Криму” (Сімферополь, 2004 р.), міжвузівській

науково-практичній конференції “Проблеми і перспективи розвитку інформаційних систем і технологій в економіці” (Харків, 2004 р.), III Міжнародній науково-практичній конференції “Динаміка наукових досліджень 2004” (Дніпропетровськ, 2004 р.), науково-технічній конференції, присвяченій 75-річчю ХДТУБА (Харків, 2005 р.). Окремі положення і висновки дисертації оприлюднені в інформаційних листках Харківського центру науково-технічної та економічної інформації МОН України: “Методичне забезпечення аналізу рентабельності хімчисток” (№ 66-2002, 2002 р.) та “Розробка методики оцінки фінансового стану підприємств побутового обслуговування” ((№ 37-06, 2006 р.).

Публікації. За темою дисертації опубліковано 18 наукових праць загальним обсягом 5,82 д.а., зокрема, 7 статей у фахових наукових виданнях, затверджених ВАК України, та 6 друкованих праць конференцій.

Структура і обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Основний зміст дисертації викладено на 163 сторінках машинопису. Робота містить 54 таблиці, 18 рисунків, 10 додатків загальним обсягом 101 сторінка, а також список використаних джерел із 195 найменувань, розміщений на 16 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** розкрито актуальність теми дисертації, сформульовано мету, завдання, предмет та об’єкт дослідження, розкрито наукову новизну одержаних результатів, їх теоретичне значення та практичну цінність.

У **першому розділі** – “**Теоретичні положення оцінки фінансового стану підприємств побутового обслуговування**” - визначено особливості побутових послуг, виділено їх характеристики та вплив цих характеристик на структуру оцінки фінансового стану підприємств побутового обслуговування; визначено сутність поняття “рентабельність” як пріоритетного серед показників оцінки фінансового стану підприємств побутового обслуговування.

Аналіз наукових праць, в яких розглядаються особливості надання послуг, дозволив виділити особливості побутових послуг, їх характеристики та вплив цих характеристик на оцінку фінансового стану підприємств побутового обслуговування (табл. 1).

Особливості побутових послуг, їх характеристики та вплив на оцінку фінансового стану підприємств побутового обслуговування

Особливості побутових послуг	Характеристика	Вплив характеристики на оцінку фінансового стану
Неможливість збереження, складування і транспортування	Відсутність готової продукції та незавершеного виробництва	Унеможливорюється розрахунок показників, в яких присутні такі складові, як готова продукція та незавершене виробництво
Незначна матеріальна складова	Витрати на оплату праці становлять значно більшу частку в загальних витратах підприємства, ніж витрати на матеріал	Виникає потреба оцінки витрат (рентабельності виробництва послуг)
Суб'єктивність оцінки якості надання послуги	Притаманність деяким побутовим послугам припущених характеристик	Виникає необхідність оцінки фінансового стану підприємства з урахуванням задоволення потреб споживачів
Мінливість якості побутових послуг	Залежність якості наданої послуги від кваліфікації працівників, їх психологічного стану, настрою, величини оплати праці	Виникає потреба оцінки витрат на оплату праці
Визначення потреби у виробничих потужностях на основі аналізу максимального попиту споживачами	Обмеженість виробничих потужностей у період максимального попиту впливає на втрату клієнтів і зниження (або відсутність) прибутку	Виникає потреба оцінки структури основних фондів
Необхідність управління запасами	Використання запасів відбувається безпосередньо під час надання послуги. Нестача запасів може миттєво позначитися на неможливості надання послуги	Виникає потреба оцінки величини запасів
Суттєвий вплив фактора часу	Час обслуговування споживача значною мірою впливає на задоволення потреб споживача, отже, на попит цього виду послуг підприємства. За умови недостатності виробничих потужностей, сировини та матеріалів у певний період часу, для підприємства існує можливість втрати клієнтів	Виникає потреба оптимізації оцінки величини запасів і необоротних активів

Як видно з табл. 1, вплив виділених характеристик послуг на оцінку фінансового стану підприємств побутового обслуговування виявляється в зміні структури оцінки фінансового стану підприємств побутового обслуговування, зокрема, в ускладненні розрахунку показників з такими складовими, як готова продукція та незавершене виробництво; необхідністю аналізу загальних

витрат, зокрема, витрат на оплату праці; важливістю дослідження величини запасів та необоротних активів.

Дослідження наявних методик оцінки фінансового стану підприємств дозволив виділити такі групи показників: фінансової структури балансу, ліквідності та платоспроможності, ділової активності (оборотності), рентабельності, фінансової стійкості, левериджу, грошових потоків, доходів і витрат.

Із сукупності показників фінансового стану підприємств виділено рентабельність як специфічний показник, який моделюється за факторними залежностями. Розроблено модель аналізу рентабельності виробництва послуг $\left(\frac{\text{ЧП}}{\text{S}}\right)$:

$$\frac{\text{ЧП}}{\text{S}} = \frac{\text{В}}{\text{S}} \times \frac{\text{К}}{\text{В}} \times \frac{\text{ЧП}}{\text{К}} \times \frac{\text{ОА}}{\text{ВК}} \times \frac{\text{В}}{\text{ОА}} \times \frac{\text{ВК}}{\text{В}}, \quad (1)$$

де ЧП – чистий прибуток; S – собівартість послуг; В – виручка від реалізації послуг; К – сукупний капітал; ОА – оборотні активи; ВК – власний капітал.

Із формули (1) видно, що на рівень і динаміку показників рентабельності впливають інші показники, тобто показники рентабельності містять інші показники, що доводить їхню пріоритетність серед інших. Тому показники рентабельності є важливими при оцінці фінансового стану підприємств побутового обслуговування.

На основі проведеного семантичного аналізу поняття “рентабельність”, а також виходячи з того, що показники рентабельності поділяються на витратні, доходні та ресурсні, визначено, що рентабельність – це відносний показник, який характеризує ефективність використання капіталу підприємства, доходу, а також витрат на виробництво продукції або послуг.

Також з’ясовано, що наявність різного методичного забезпечення щодо оцінки фінансового стану суттєво відрізняється одне від одного як складом показників, так і їх кількістю.

У другому розділі – “Аналіз методик оцінки фінансового стану підприємств побутового обслуговування” – визначено пріоритетність показників рентабельності для оцінки фінансового стану підприємств побутового обслуговування; критично проаналізовано наявне методичне забезпечення оцінки фінансового стану підприємств і виявлено можливості його застосування для підприємств побутового обслуговування.

Для зменшення витрат грошових ресурсів і часу на оцінку фінансового стану підприємства побутового обслуговування запропоновано зменшити кількість показників без втрати якості оцінювання. Для цього на основі експертного оцінювання за способом ранжирування виявлено рівень пріоритетності показників фінансового стану підприємств побутового обслуговування (рис. 1).

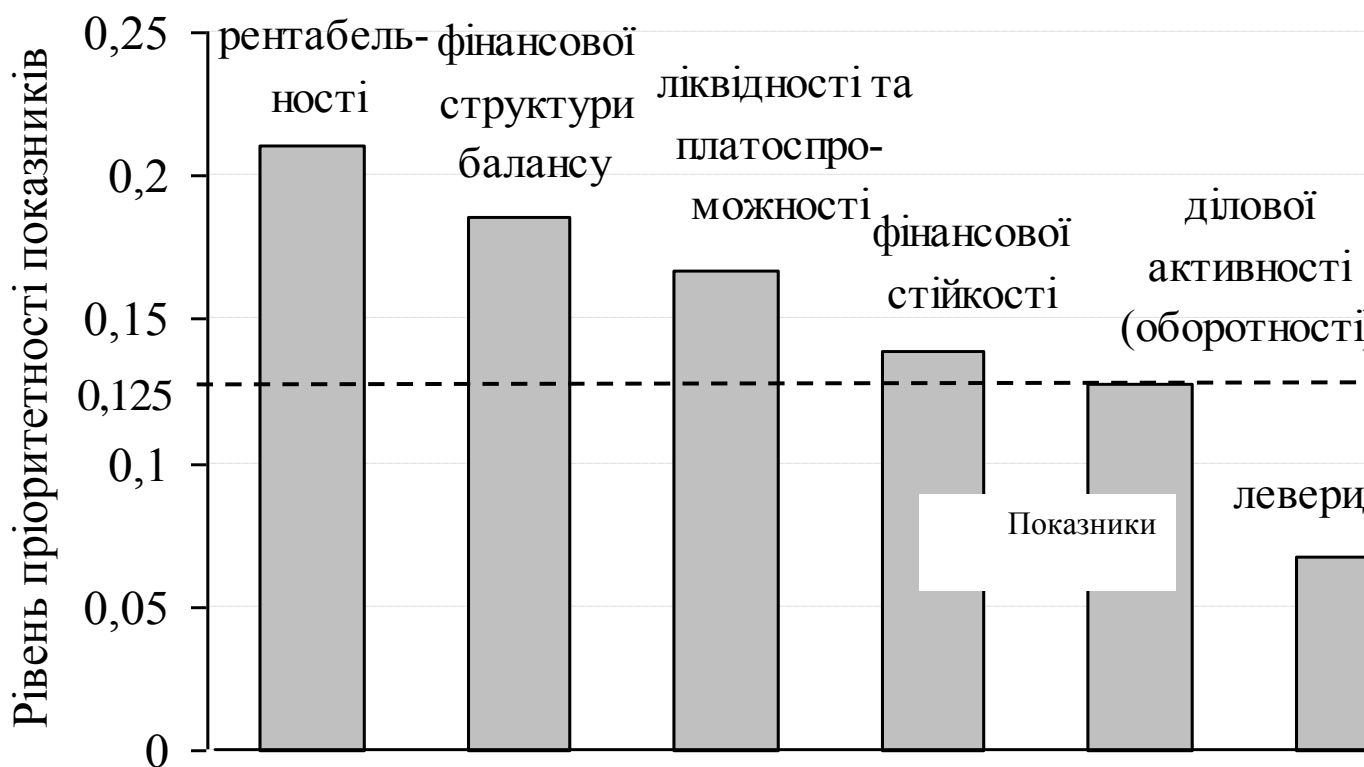

Рис. 1. Ранжирування показників фінансового стану підприємств побутового обслуговування за рівнем їх пріоритетності

Результати ранжування підтверджують, що рентабельність є найбільш пріоритетним показником (рис. 1). Показники левериджу, грошових потоків, доходів і витрат є найменш пріоритетними. Обґрунтовано доцільність аналізу показників левериджу, грошових потоків, доходів і витрат у динаміці впродовж певного періоду, зокрема, року. Однак їх розрахунок за даними річної фінансової звітності не містить достатньої інформації про фінансовий стан підприємства за рік, тому їх виключено з переліку показників оцінки фінансового стану підприємств побутового обслуговування.

Незважаючи на різні методики оцінки фінансового стану підприємств, доведено, що вони мають загальний характер, отже, не враховують особливості надання побутових послуг.

Виокремлення особливостей побутових послуг, їх характеристик та впливу цих характеристик на оцінку фінансового стану послуг (табл. 1) створило основу для формування змін у структурі оцінки фінансового стану підприємств побутового обслуговування. На основі цього встановлено зменшену сукупність показників оцінки фінансового стану підприємств побутового обслуговування.

Результати оцінки за наявними методиками підтвердили, що кожна методика дає змогу мати різні висновки про фінансовий стан окремого підприємства внаслідок вмісту в них різних показників фінансового стану підприємств. Це зумовлює необхідність удосконалення методичного забезпечення оцінки фінансового стану підприємств побутового обслуговування.

У третьому розділі – “Розробка способів, підходів та прийомів процесу оцінки фінансового стану підприємств побутового обслуговування” – запропоновано механізм розробки способів, підходів та прийомів процесу оцінки фінансового стану підприємств побутового обслуговування; удосконалено методику оцінки фінансового стану цих підприємств з урахуванням значимості показників; побудовано шкалу типових характеристик оцінки фінансового стану підприємств побутового обслуговування за значенням інтегральної оцінки; запропоновано засоби та прийоми до встановлення впливу на основі узагальнення причинно-наслідкових зв’язків досягнутого рівня показників на ефективність діяльності підприємств побутового обслуговування з виділенням "слабких місць".

Розроблений алгоритм вибору показників оцінки фінансового стану підприємств побутового обслуговування на основі зменшеної сукупності показників (рис. 2) дозволив сформулювати остаточний (мінімально необхідний) перелік показників фінансового стану підприємств побутового обслуговування, який наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Сукупність показників оцінки фінансового стану підприємств побутового обслуговування з хімічного чищення, фарбування та прання

Показники	Умовне позначення	Порядок розрахунку
Рентабельність виробництва послуг	$R_{ВП}$	$\frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Загальні витрати}}$
Коефіцієнт співвідношення оборотних і необоротних активів	$K_{ОН}$	$\frac{\text{Оборотні активи}}{\text{Необоротні активи}}$
Коефіцієнт швидкої ліквідності	$K_{ШЛ}$	$\frac{\text{Готівка} + \text{Короткострокові вкладення} + \text{Розрахунки з дебіторами}}{\text{Короткострокові зобов'язання}}$
Коефіцієнт покриття (забезпеченості) запасів плановими джерелами фінансування	K_3	$\frac{\text{Чистий оборотний капітал} + \text{Короткострокові кредити банків} + \text{Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги}}{\text{Запаси}}$

Коефіцієнт оборотності запасів	Коз	$\frac{\text{Виручка від реалізації}}{\text{Запаси}}$
-----------------------------------	-----	---

Рис. 2. Блок-схема алгоритму вибору показників оцінки фінансового стану підприємств побутового обслуговування

Умовні позначення до рис. 2: R_{ij} – коефіцієнт парної кореляції між показниками i та j ; $i \in [1; r]$, $j \in [1; r]$; r – кількість показників у зменшеній сукупності фінансових показників (тобто розмірність матриці); n – кількість розрахованих коефіцієнтів парної кореляції; m – загальна кількість коефіцієнтів парної кореляції, які потрібно розрахувати ($m = (r^2 - r) / 2$).

Для того щоб досягти логічної завершеності процесу оцінки фінансового стану підприємств побутового обслуговування, узагальнити результати дослідження, пропонується послідовність визначення інтегральної оцінки фінансового стану підприємств побутового обслуговування I_j з урахуванням значимості кожного показника, що показано на рис. 3.

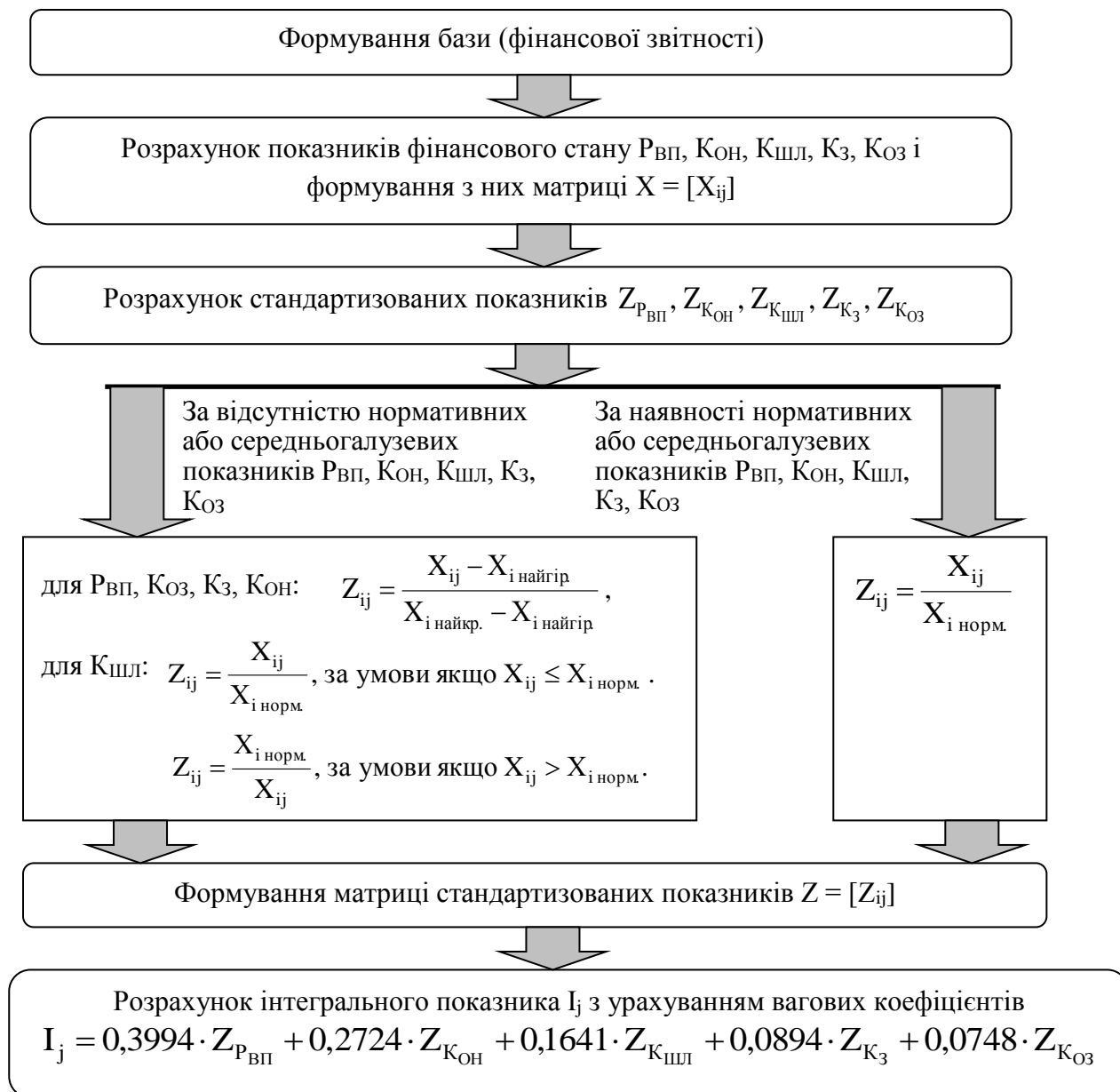

Рис. 3. Порядок визначення інтегрального показника фінансового стану підприємств побутового обслуговування

Умовні позначення до рис. 3: X_{ij} – фактичні значення показників $R_{ВП}$, $K_{ОН}$, $K_{ШЛ}$, $K_З$, $K_{ОЗ}$ в j -ий період або j -того підприємства; Z_{ij} – стандартизовані показники $R_{ВП}$, $K_{ОЗ}$, $K_{ШЛ}$, $K_З$, $K_{ОН}$ в j -ий період або j -того підприємства; $X_{i \text{ найгір.}}$ – найгірше (мінімальне) значення показника X_i ; $X_{i \text{ найкр.}}$ – найкраще (максимальне) значення показника X_i ; $X_{i \text{ норм.}}$ – нормативне або середньогалузеве значення i -того показника.

За значенням інтегрального показника пропонується визначення типу фінансового стану. Зважаючи на пріоритетність показника рентабельності виробництва послуг, розділяючи зони можливих значень інтегральної оцінки на дві складові з врахуванням від'ємного або додатного значення рентабельності, пропонується шкала оцінки фінансового стану підприємств побутового обслуговування (табл. 3).

Таблиця 3

Шкала оцінки фінансового стану підприємств побутового обслуговування за значенням інтегрального показника

Рентабельність додатна (чистий прибуток)		Рентабельність від'ємна (чистий збиток)	
Значення інтегрального показника	Фінансовий стан	Значення інтегрального показника	Фінансовий стан
$I_f \in (0 ; 0,25]$	незадовільний	$I_f \in (0 ; 0,5]$	катастрофічний
$I_f \in (0,25 ; 0,5]$	задовільний		
$I_f \in (0,5 ; 0,75]$	добрий	$I_f \in (0,5 ; 1)$	критичний
$I_f \in (0,75 ; 1]$	відмінний		

Для визначення "слабких місць" на підприємстві побутового обслуговування запропоновано алгоритм виявлення причин потенційно неуспішної роботи підприємства побутового обслуговування на основі аналізу складових показників стану підприємства, стандартизовані коефіцієнти яких нижчі за 0,5, тобто за рейтингом нижчі середнього.

Цей алгоритм для кожного показника дозволив розробити рекомендації для підвищення ефективності діяльності підприємств побутового обслуговування. Також визначено структурно-логічну послідовність оцінки фінансового стану підприємств побутового обслуговування, яка має такі етапи: формування бази (фінансової звітності), розрахунок інтегральної оцінки, визначення типу фінансового стану підприємств за значенням інтегральної оцінки, виявлення причин потенційно неуспішної роботи цих підприємств і надання рекомендацій для підвищення ефективності їх діяльності.

Проведене теоретичне і практичне дослідження уможливило узагальнення структурно-логічної послідовності розробки методики оцінки фінансового стану підприємств (рис. 4).

Досягнуті наукові результати та надані узагальнення дозволяють їх застосувати також для розробки методик оцінки фінансового стану для підприємств інших галузей.

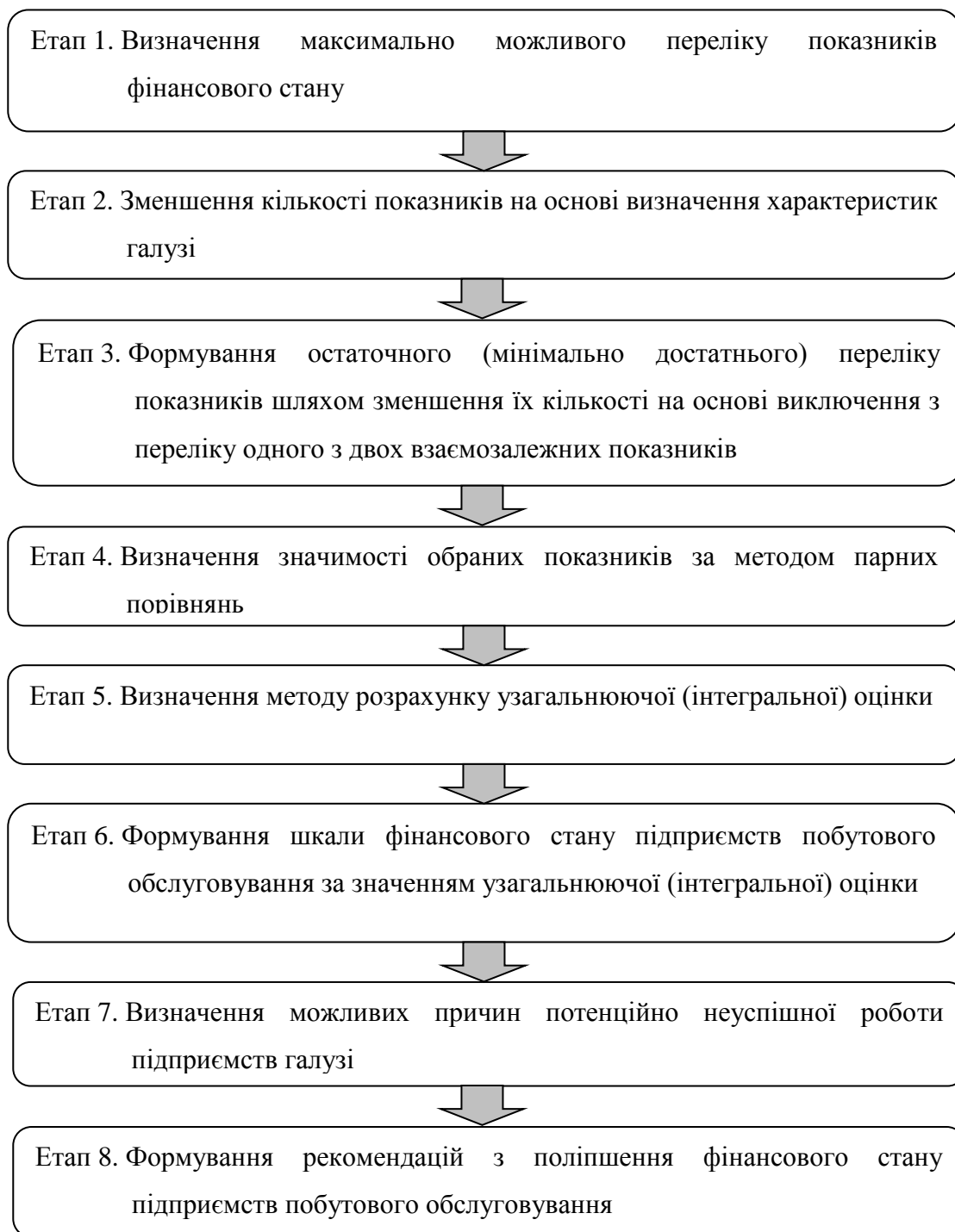

Рис. 4. Структурно-логічна послідовність розробки методики оцінки фінансового стану підприємств побутового обслуговування

Розроблені способи, підходи та прийоми оцінки фінансового стану підприємств побутового обслуговування апробовано в практичній діяльності підприємств побутового обслуговування м. Харкова (ТОВ "Лотос", ТОВ "Астра", КП "Баст"). Оцінку фінансового стану

визначено в динаміці, встановлено причини потенційно неуспішної роботи підприємств і надано рекомендації для поліпшення їх фінансового стану.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі теоретично узагальнено та по-новому розв'язано важливе науково-практичне завдання стосовно розвитку теоретичних положень, обґрунтування та розробки науково-методичних основ до оцінки фінансового стану підприємств побутового обслуговування для своєчасного виявлення загрози фінансової кризи. Основні наукові та практичні результати проведеного дисертаційного дослідження є такими.

1. Проаналізоване наявне методичне забезпечення оцінки фінансового стану виявило його загальний характер без врахування особливостей надання побутових послуг. У результаті оцінки фінансового стану підприємств побутового обслуговування за існуючими методиками встановлено, що кожна методика дозволяє отримувати протилежні висновки про фінансовий стан підприємств визначеної галузі. Це зумовлює необхідність удосконалення наявних способів, прийомів та підходів процесу оцінки фінансового стану підприємств побутового обслуговування з урахуванням галузевих особливостей.

2. Виділено характеристики побутових послуг та їх вплив на оцінку фінансового стану підприємств побутового обслуговування, який виявляється в зміні структури оцінки фінансового стану підприємств побутового обслуговування, зокрема, в ускладненні розрахунку показників з такими складовими, як готова продукція та незавершене виробництво; необхідністю аналізу загальних витрат, зокрема, витрат на оплату праці; важливістю дослідження величини запасів та необоротних активів.

3. Виявлено пріоритетність рентабельності стосовно інших показників фінансового стану підприємств побутового обслуговування шляхом визначення факторних залежностей і встановлення рівня переваги показників цих підприємств.

4. Удосконалено методику оцінки фінансового стану підприємств побутового обслуговування, яка на основі запропонованої системи показників з урахуванням значимості кожного з них і подальшим розрахунком інтегральної оцінки, дозволяє визначити тип фінансового стану цих підприємств, виявити причини їх потенційно неуспішної роботи та надати рекомендації щодо її підвищення.

5. Удосконалено шкалу оцінки фінансового стану підприємств побутового обслуговування за значенням інтегральної оцінки, яка з урахуванням від'ємного або додатного значення показника рентабельності виробництва послуг, як пріоритетного показника, на основі розділення зони можливих значень інтегральної оцінки на інтервали, дозволяє визначити тип фінансового стану підприємства побутового обслуговування.

6. Удосконалено методичний підхід до встановлення впливу на основі узагальнення причинно-наслідкових зв'язків досягнутого рівня показників на ефективність діяльності підприємств побутового обслуговування з виділенням "слабких місць", який дозволяє на основі значень стандартизованих показників виявити причини потенційно неуспішної роботи підприємств побутового обслуговування.

7. Запропоновано методичні рекомендації щодо розробки методики оцінки фінансового стану підприємств побутового обслуговування з урахуванням особливостей галузі на основі застосування оптимального співвідношення "витрати – якість", що дозволило розробити методику оцінки фінансового стану підприємств побутового обслуговування шляхом формування мінімально достатнього переліку показників з визначенням їх значимості, методу розрахунку інтегральної оцінки, формуванням шкали фінансового стану, виявленням причин потенційно неуспішної роботи підприємства та формуванням рекомендацій щодо її поліпшення. На підставі запропонованих методичних рекомендації створені передумови розробки методичного забезпечення оцінки фінансового стану підприємств інших галузей.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях:

1. Белікова Т.В. Оцінка розвитку соціально-побутової інфраструктури Харківської області // Коммунальное хозяйство городов: Сб. науч. тр. – Вып. 40. Серия: Экономические науки. – К.: Техніка, 2002. – С.302 – 306.

2. Белікова Т.В. Особенности развития сферы бытового обслуживания населения в Харьковской области // Управління розвитком: Зб. наук. пр. – Харків: ХДЕУ, 2003. - № 2. – С. 128 – 129.

3. Миланич Т.А., Белікова Т.В. Оцінка розвитку сфери побутового обслуговування населення Харківської області. // Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут": Зб. наук. пр. – Вип.22. – Харків: НТУ "ХПІ", 2003. – Т.2. – С. 25 – 26. Особистий внесок здобувача полягає у визначенні оцінки розвитку сфери побутового обслуговування Харківської області.

4. Белікова Т.В. Визначення рейтингових оцінок підприємств побутового обслуговування населення // Управління розвитком: Зб. наук. пр. – Харків: ХДЕУ, 2004. – № 2 (Спецвипуск). – С. 74 – 75.

5. Белікова Т.В. Вдосконалення методики визначення причин неефективної роботи побутового підприємства // Коммунальное хозяйство городов: Сб. науч. тр. – Вып. 70. Серия: Экономические науки. – К.: Техніка, 2006. – С.161 – 168.

6. Белікова Т.В. Сущность сферы бытового обслуживания и тенденции ее развития // Бизнес

Информ. – 2006. - № 5. – С. 54 – 56.

7. Белікова Т.В. Удосконалення методичного забезпечення фінансово-економічного аналізу діяльності підприємств побутового обслуговування // Вісник Міжнародного Слов'янського університету. Серія: Економіка. – 2006. – № 1. – Т. IX. – С.59 – 65.

Інші публікації:

8. Внукова Н.М., Белікова Т.В. Методика аналізу діяльності підприємств побутового обслуговування населення: Препр. / НАН України. ПСНЦ, ХДТУБА. – Харків, 2001. – 16 с. Особистий внесок здобувача полягає в проведенні аналізу діяльності підприємств побутового обслуговування).

9. Беликова Т.В. Методическое обеспечение анализа рентабельности химчисток. - Информ. листок № 66-2002. – Харьков: ХЦНТЭИ, 2002. – 4 с.

10. Успенко В.І., Белікова Т.В. Визначення значимості показників фінансового стану підприємства // Науковий вісник будівництва. – Вип. 29. – Харків: ХДТУБА ХОТВ АБУ, 2004. – С. 238-242. Особистий внесок здобувача полягає в визначенні рівня пріоритетності показників оцінки фінансового стану підприємств побутового обслуговування.

11. Belikova T.V. Analysis of Kharkov's servises market // Kharkov region Investment: Reference Book / General Editorship by A.V.Mochenkov. – Kharkov: ICC Proconsul. – 2005. – P. 32 – 37.

12. Беликова Т.В. Разработка методики оценки финансового состояния предприятий бытового обслуживания. - Информ. листок № 37-2006. – Харьков: ХЦНТЭИ, 2006. – 4 с.

Друковані праці конференцій:

13. Белікова Т.В. Вплив виробничих послуг на рівновагу системи побутового обслуговування населення // Проблемы равновесия экономических систем в условиях рыночной трансформации: Материалы межвузовской научно-практической конференции (27 квітня 2001 р.). – Харьков: НУА, 2001. – С. 75 – 78.

14. Белікова Т.В., Внукова Н.М. Використання фінансової звітності для оцінки розвитку сфери послуг // Фінансовий і банківський менеджмент: досвід та проблеми: Тези доповідей і виступів IV міжнародної наукової конференції (20-21 листопада 2002 р.). – Донецьк: ООО "Юго-Восток, Лтд", 2002. – С. 26 - 28. Особистий внесок здобувача полягає в визначенні ролі фінансового менеджменту в оцінці розвитку сфери послуг.

15. Белікова Т.В., Денісова Н.В. Місце соціальної інфраструктури в економіці регіону // Науковий вісник: Матеріали XIII міжнар. наук.-практ. конференції (9-10 квітня 2002 р.) – Вип. II. – Чернівці: АНТ Лтд. – Ч.2. – 2002. – С. 124 – 129. Особистий внесок здобувача полягає в визначенні рівня розвитку сфери побутового обслуговування України.

16. Белікова Т.В. Визначення значимості груп показників фінансового стану підприємства за допомогою експертних оцінок // Динаміка наукових досліджень 2004: Матеріали III Міжнародної

науково-практичної конференції (21-30 червня 2004 р.). – Т. 44. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2004. – С. 6-7.

17. Белікова Т.В. Сутність рентабельності та методи її обчислення // Проблемы развития финансовой системы Украины и Крыма: Материалы IV межвузовской научно-практической конференции аспирантов и студентов (24-28 березня 2004 р.) – Симферополь: МОО, 2004. – С. 47 – 49.

18. Белікова Т.В. Методика анализа деятельности предприятий бытового обслуживания // Перспективные разработки науки и техники: Материалы научно-практической конференции (22 жовтня 2004 р.): Экономические науки. – Белгород: Руснаучкнига; Днепропетровск: Наука и образование, 2004. – Т. 2. – С. 17 – 21.

АНОТАЦІЯ

Белікова Т.В. Оцінка фінансового стану підприємств побутового обслуговування. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.07.05 – економіка торгівлі та послуг. – Харківський державний університет харчування та торгівлі, Харків, 2006.

Дисертаційна робота присвячена розробці теоретичних основ і науково обґрунтованих способів, підходів та прийомів процесу оцінки фінансового стану підприємств побутового обслуговування.

У дисертаційній роботі визначено характеристики побутових послуг та їх вплив на структуру оцінки фінансового стану підприємств побутового обслуговування. Обґрунтовано пріоритетність показників рентабельності серед інших показників; розроблено алгоритм створення методики оцінки фінансового стану підприємств побутового обслуговування з урахуванням особливостей надання побутових послуг; розроблено методику оцінки фінансового стану цих підприємств з урахуванням значимості показників; побудовано шкалу типових характеристик оцінки фінансового стану підприємств побутового обслуговування за значенням інтегральної оцінки; запропоновано методичний підхід до встановлення впливу на основі узагальнення причинно-наслідкових зв'язків досягнутого рівня показників на ефективність діяльності підприємств побутового обслуговування з виділенням "слабких місць".

Ключові слова: фінансовий стан підприємства, оцінка фінансового стану підприємства, рентабельність, підприємство побутового обслуговування, аналіз.

АННОТАЦИЯ

Беликова Т.В. Оценка финансового состояния предприятий бытового обслуживания. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.07.05 – экономика торговли и услуг, Харьковский государственный университет питания и торговли, Харьков, 2006.

Диссертационная работа посвящена разработке теоретических положений и научно обоснованных способов, подходов и приемов процесса оценки финансового состояния предприятий бытового обслуживания в условиях развития рыночных отношений в Украине.

В диссертационной работе определены особенности бытовых услуг, выделены их характеристики и влияние этих характеристик на структуру оценки финансового состояния предприятий бытового обслуживания; определена сущность понятия “рентабельность”, как приоритетного среди показателей деятельности предприятий. Критически проанализировано имеющееся методическое обеспечение оценки финансового состояния предприятий и выявлены возможности его применения для предприятий бытового обслуживания.

Предложен механизм разработки способов, подходов и приемов процесса оценки финансового состояния предприятий бытового обслуживания; усовершенствована методика оценки финансового состояния этих предприятий с учетом значимости показателей; построена шкала типовых характеристик оценки финансового состояния предприятий по значению интегральной оценки; предложены средства и приемы установления влияния на основе обобщения причинно-следственных связей достигнутого уровня показателей на эффективность деятельности предприятий.

Проанализировано существующее методическое обеспечение оценки финансового состояния предприятий и определено, что оно не учитывает особенности предоставления бытовых услуг. Определено влияние характеристик бытовых услуг на оценку финансового состояния предприятий бытового обслуживания. Выявлено, что эти характеристики влияют на изменение структуры оценки финансового состояния предприятий бытового обслуживания, в частности, усложняется расчет показателей с такими составляющими, как готовая продукция и незавершенное производство. Возникает необходимость анализа общих затрат, расходов на оплату труда; повышается необходимость анализа величины запасов и оборотных активов.

Научно обоснована приоритетность рентабельности относительно других показателей финансового состояния предприятий бытового обслуживания путем определения факторных зависимостей и установления уровня приоритетности показателей.

Усовершенствована методика оценки финансового состояния предприятий бытового обслуживания, которая на основе предложенной системы показателей с учетом значимости каждого из них и дальнейшим расчетом интегральной оценки, позволяет определить тип финансового состояния этих предприятий, определить причины их потенциально неуспешной работы и предложить рекомендации относительно повышения эффективности деятельности предприятий.

Предложен механизм разработки способов, подходов и приемов процесса оценки финансового состояния предприятий бытового обслуживания с учетом отраслевых особенностей на основе применения оптимального соотношения “затраты – качество”, который позволил усовершенствовать методику оценки финансового состояния предприятий бытового обслуживания.

Разработки и предложения, изложенные в диссертации, дают возможность предприятиям бытового обслуживания на основе полученных результатов принимать меры по улучшению их финансового состояния.

Ключевые слова: финансовое состояние предприятия, оценка финансового состояния предприятия, рентабельность, предприятие бытового обслуживания, анализ.

ANNOTATION

Belikova T.V. Estimation of financial state of consumer service enterprises.– Manuscript.

Thesis on receiving a degree of economic science candidate on specialty 08.07.05 – “Trade and Service Economics”. – Kharkiv State University of Food Tehnology and Trade, Kharkiv, 2006.

Thesis is devoted to the research of theoretical basis and the development of methodical recommendations as to the forming of methods of financial state of consumer service enterprises.

The characteristics of consumer services and their influence on the estimation structure of financial state of consumer service enterprises have been defined in this thesis. The priority of profitability indices among other indices has been grounded; the algorithm of creating of methods of financial state of consumer service enterprises taking into account the peculiarities of providing consumer services has been developed; the methods of estimation of financial state of such enterprises taking into account the meaning of indices has been developed; the scale of typical characteristics according to the value of integral estimation has been developed; the methodical approach for the determination of influence on the basis of summarizing of cause-effect relations of state-of-the-art level indices on the effect of enterprises' activity with determining of “weak spot” has been suggested.

Key words: financial state of an enterprise, estimation of financial state of an enterprise, profitability, consumer service enterprise, analysis.

Підписано до друку 20.12.2006 р. Формат 60 × 84 1/16. Папір офс. Друк офс.
Обл.-вид.арк. 1,0 Умов.-друк. арк. 1,1. Тираж 100 прим. Зам. №

Харківський державний університет харчування та торгівлі.
61051, Харків – 51, вул. Клочківська, 333

ДОД ХДУХТ Харків – 51, вул. Клочківська, 333